

BİLANÇOLARDA CARİ ORANIN ÖNEMİ VE HESAPLANMASI

Prof. Dr. Haluk SÜMER*

Dr. Ali Atilla PEREK**

ÖZET

Finansal tablo analizinde yaygın olarak kullanılan yöntemlerden biri olan oran analizinde kısa vadeli borç ödeme gücünü gösteren, en bilinen oran “Cari Oran” dır. Cari oran dönen varlıklarla kısa vadeli yabancı yükümlülüklerin karşılaştırıldığı basit bir oran gibi görülse de hesaplanmasında dikkat edilmesi gereken bir çok husus vardır. Oranın formülü belli olsa da değişik muhasebe prensiplerine göre hazırlanmış mali tablolarda aynı oran farklı sonuçlar verebilmektedir. Bu makalede cari oranın detayları ile hesaplanmasında dikkat edilmesi gereken hususlar Tek Düzen Hesap Planı’na, Vergi Usul Kanuna göre ve TFRS’ye göre hazırlanmış mali tablolar açısından incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Cari oran, asit test oranı, nakit oran, oran analizi

Jel Kodlar: M40, M41.

ABSTRACT

Ratio analysis is a commonly used method in financial statement analysis. In ratio analysis, one of the most prominent ratios used to measure the ability to pay current liabilities is the current ratio. Although current ratio seems as a simple ratio where current assets are compared to current liabilities, there are many issues to be considered in its calculation. The formula of the ratio is known however; the ratio gives different results for financial statement that are prepared under different accounting prin-

* Marmara Üniversitesi – İşletme Fakültesi- Almanca İşletme Bölümü- haluksumer@marmara.edu.tr

** Marmara Üniversitesi – İşletme Fakültesi – İngilizce İşletme Bölümü- atillaperek@marmara.edu.tr

cipler. In this article, details of the current ratio together with the issues to be considered in its calculation are examined for financial statements prepared according to the uniform chart of accounts and tax procedural code, and for financial statements prepared according to TFRSs.

Key Words: Current ratio, acid-test ratio, cash ratio, ratio analysis

Jel Codes: M40, M41.

1. CARİ ORAN TANIMI

Cari oran, dönen varlıkların kısa süreli yabancı kaynaklara bölünmesi ile bulunan bir likidite oranıdır. Cari oranda amaç işletmenin kısa süreli borçlarını ödeme gücünü ölçmek ve net işletme sermayesinin yeterli olup olmadığını saptamaktır.

Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği'ne göre dönen varlıklar, nakit olarak elde ve bankada tutulan varlıklar ile normal koşullarda en fazla bir yıl veya işletmenin normal faaliyet dönemi içinde paraya çevrilmesi veya tüketilmesi öngörülen varlık unsurlarını kapsamaktadır. Kısa vadeli yabancı kaynaklar ise, dönen varlıkların ayrılmasında kullanılan ölçüye uygun olarak, en çok bir yıl veya işletmenin normal faaliyet dönemi sonuna kadar ödenecek yabancı kaynakları kapsar.¹

Türkiye Finansal Raporlama Standartları'nda da kısa vade - uzun vade ayrımı bulunmaktadır. TMS 1'e göre, bir işletme, likidite temeline dayalı sunumun daha güvenilir ve yararlı bilgi sağladığı durumlar hariç, dönen ve duran varlıklarını, kısa ve uzun vadeli borçlarını finansal durum tablosunda (*bilançoda*) ayrı ayrı sınıflandırarak sunacaktır. TMS 1'in 66. Paragrafına göre, bir varlık aşağıdaki kriterlerden herhangi birine uyduğu takdirde dönen varlık olarak sınıflandırılır:

- İşletmenin normal faaliyet döngüsü içinde paraya çevrilmesinin, satılmasının veya tüketilmesinin beklenmesi,
- Öncelikle ticari amaçla elde bulundurulması,
- Raporlama döneminden (bilanço tarihinden) sonra on iki ay içinde paraya çevrilmesi,
- Raporlama döneminden (bilanço tarihinden) sonra en az on iki ay içinde bir borcun ödenmesi için kullanılmak üzere veya başka bir nedenle sınırlandırılmamış olmak koşuluyla, söz konusu varlıklar nakit veya nakit benzeriyse.

¹ Bkz. 1 No'lu Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği Tek Düzen Hesap Çerçevesi, Hesap Planı ve Hesap Planı Açıklamaları

Aynı şekilde 69. Paragrafta da kısa vadeli borçların kapsamı belirtilmiştir. Bir borç aşağıdaki kriterlerden birine uyduğu takdirde kısa vadeli olarak sınıflandırılır:

- a) Normal faaliyet döngüsü içinde ödenmesinin beklenmesi,
- b) Öncelikle ticari amaçla elde tutulması,
- c) Raporlama döneminden (*bilanço tarihinden*) sonra on iki ay içinde ödenecek olması veya,
- d) İşletmenin borcun ödenmesini, raporlama döneminin (*bilanço tarihinin*) sonundan itibaren en az on iki ay süreyle erteleyebilmesine yönelik koşulsuz bir hakkının bulunmaması. Borcun, karşı tarafın seçimine bağlı olarak özkaynağa dayalı finansal araç ihraç edilmesi suretiyle ödenmesine yönelik hükümler, sınıflandırılmasını etkilemez.

Cari oran en çok bankalar tarafından kullanılır. Hatta cari oran için “bankacıların oranı” ifadesi kullanılmaktadır. Genel olarak çalışmalarda cari oranın 2 olmasının ideal olduğuna ve minimum cari oran rakamının ise 1 olması gerektiğine dair genel bir kanı bulunmaktadır (Akgüç, 2010). Ancak ideal cari oranın ne olması gerektiği ülkeden ülkeye değişebileceği gibi bir ülkede sektörden sektöre de değişebilir.

Cari oran sektörden sektöre farklılık gösterdiği için oranın analizinde sektörlerin özel durumlarının da dikkate alınması gerekecektir. Örneğin tarım işletmeleri, turizm işletmeleri, mobilya işletmeleri gibi üretim ve satış faaliyetleri yıl içinde farklılık gösteren işletmelerde cari oranın değerlendirilmesinde bu hususun da göz önünde bulundurulması gerekmektedir.

Aşağıdaki tabloda Türkiye’de 2009, 2010 ve 2011 yıllarında farklı sektörlerdeki cari oranlar görülmektedir:

TABLO 1: GIDA SEKTÖRÜ CARİ ORANLARI

Gıda	Cari Oran		
	2011	2010	2009
Şirketler			
Anadolu Efes	1,44	1,22	1,38
Banvit	1,23	1,71	1,26
Coca-Cola	2,76	1,47	1,04
Ekiz Yağ	0,94	1,23	0,87
Ersu Meyve	3,69	6,38	5,93
Frijo-Pak	0,93	1,32	0,57
Kerevitaş	0,85	1,45	1,55
Konfrut	1,57	1,53	1,68
Kristal Kola	9,36	9,12	6,24

Merko Gıda	0,80	0,59	1,20
Mert Gıda	0,96	0,96	0,75
Mango Gıda	1,26	1,63	1,11
Penguen Gıda	0,93	1,27	0,95
Pınar Et	1,75	2,22	2,04
Pınar Su	1,06	1,41	1,53
Pınar Süt	1,81	1,92	2,17
Şeker Piliç	0,83	1,03	1,20
Tat Kon	2,65	2,01	1,43
T.Tuborg	0,88	0,99	1,24
Tukaş Gıda	0,96	2,09	1,39
Ülker Bisküvi	1,45	1,91	1,19

Kaynak: www.kap.gov.tr

TABLO 2: TEKSTİL SEKTÖRÜ CARİ ORANLARI

Tekstil	Cari Oran		
	2011	2010	2009
Şirketler			
Ak-Al Tekstil	1,0	2,2	2,0
Akın Tekstil	1,9	1,5	1,3
AltınyıldızMens	1,0	1,4	1,2
Arsan Tek	0,6	0,7	0,7
Birko	1,3	1,3	1,3
Birlik Me.	0,6	0,6	0,7
Bisaş Tekstil	0,2	0,2	0,1
Bossa	2,3	1,8	2,5
Derimod	1,3	1,2	1,3
Desa Deri	1,5	1,7	1,9
Hatay Tek	1,8	1,4	1,0
Karsu Tek	2,3	1,9	2,5
Kordsa Gl	1,9	2,1	2,0
Lüks Kadife	1,3	1,5	1,9
Menderes Te	1,7	1,4	1,2
Mensa Sın	1,4	1,7	0,2
Söktaş Tek	1,1	1,4	1,4
Sönmez Filament	40,1	21,2	79,3
Sönmez Pamuklu	7,7	10,8	15,6
Yünsa	1,1	1,1	1,1

Kaynak: www.kap.gov.tr

TABLO 3: TURİZM SEKTÖRÜ CARİ ORANLARI

Turizm	Cari Oran		
	2011	2010	2009
Şirket			
Altın Yunus	0,90	0,18	0,31
Favori Din	0,54	0,10	0,11
Marmaris Altın	7,42	2,85	0,35
Metemtur Otel	1,93	0,99	0,41
Net Turizm	0,36	5,11	0,71
Tek-Art İnşaat	9,38	6,87	0,36
Ütopya Turizm	1,28	1,12	1,07

Kaynak: www.kap.gov.tr

Tablolarda görüldüğü gibi cari oran genellikle 2'nin altındadır. Geleneksel yaklaşımlarda yüksek cari oranın olumlu olduğu ve cari oranın düşmesinin olumsuz bir süreç olduğu düşüncesi hâkimdir. Bununla beraber modern yaklaşımlara göre, yüksek cari oranın varlığı, düşük cari oranın varlığından daha kötü bir durumun göstergesidir. Diğer faktörler sabitken, şirketin verimliliği ile cari oran seviyesi ters orantılıdır. Genellikle şirkete kredi verenler cari oranın yüksek olmasını tercih ederler. Ancak diğer taraftan cari oranın yüksek olması, şirket alacaklarının ve/veya stoklarının yüksek olmasından kaynaklanmış olabilir. Bu durumda şirkette atıl bir fon bulunduğu şeklinde değerlendirme yapılabilir. Finansman yöneticisinin bu finansal yapıya müdahale etmesi beklenir.

Hesaplamaya esas alınan kalemler iyi analiz edilmediği takdirde oranın yorumlanması yanlış olacaktır. Bunun yanı sıra cari oranın önemli birkaç dezavantajı bulunmaktadır. Bu dezavantajlardan biri, cari oranın likiditeleleri birbirlerinden farklı olan dönen varlıklar arasında ayırım yapmamasıdır (Wash, 2003, 116). Bu durum farklı likiditelere sahip dönen varlıklarının hepbirlikte ayırım yapmadan kullanılmasına ve borç karşılama gücü düşük unsurların da cari oranda dikkate alınmasına sebep olmaktadır.

Cari oranın diğer bir dezavantajı, oran hesaplanırken dönen varlıklar ve kısa vadeli yabancı kaynaklar içerisinde peşin ödenen giderler veya gelecek aylara ait gelirler gibi nakit girişi veya çıkışı gerektirmeyecek kalemlerin de formül içinde kullanılmasıdır. Böylelikle, esas amacı bir firmanın kısa vadeli borçlarını ödeme gücünü ölçmek olan bir oran için gereksiz unsurların dikkate alınması söz konusu olmaktadır.

Cari oran tek başına kullanılan bir oran değildir. Cari oranın formülünde bulunan, nispeten daha az likit olan kalemler çıkartılarak daha likit oranlar

bulunmaktadır. Cari oran, bu oranlar ile daha anlamlı hale gelir (Anthony veHawkings, 2007, 126-128). Bunlar; asit test oranı ve nakit oranıdır (Akgüç, 2010, 23).

a. Asit test oranı ile ilgili olarak literatürde iki değişik hesaplama yapılmaktadır.

1. (Dönen Varlıklar – Stoklar) / Kısa Vadeli Borçlar

2. (Nakit ve Nakit Benzerleri + Finansal Araçlar + Alacaklar) / Kısa Vadeli Borçlar

Asit test formülünün her iki şeklinde de stok kalemi hesaplamaadan çıkartılmıştır. Cari oranın bu şekilde revize edilmesindeki ana mantık, stok kalemini çıkartmanın işletmenin sürekliliği ilkesine daha uygun olmasıdır. Böylelikle bu formül ile işletmenin normal iş akışını değiştirmeden kısa vadeli borçlarını ödeme gücü incelenmiş olur.

b. Nakit Oranı: (Nakit ve nakit benzerleri + Finansal araçlar) / Kısa Vadeli Borçlar

Nakit oranı, “asit test oranı”na göre likiditeye daha duyarlıdır. Bu oranda asit test oranından farklı olarak, hesaplamaadan alacaklar da çıkartılmaktadır ve hesaplamaada sadece nakit ve nakit benzerleri ile finansal araçlar kullanılmaktadır. Böylelikle ilgili oran ile işletmenin ödeme gücü incelenirken, alacak tahsilindeki gecikme ihtimalleri ve tahsil edilememe riskleri hesaplamaadan çıkartılmış olmaktadır.

Yukarıdaki açıklamalardan anlaşılacağı gibi bir şirketin likiditesi ile ilgili analiz yaparken cari orandan tam olarak faydalanılabilmesi için asit test ve nakit oranlarının da dikkate alınması gerekmektedir.

2. CARİ ORAN HESABINA ESAS ALINACAK UNSURLARIN İNCELENMESİ

Cari orandan sağlıklı bir şekilde yararlanabilmek için bu oranı ve ilgili diğer iki oranı hesaplarken dikkat edilecek unsurları ve durumları şu şekilde sıralayabiliriz:

1. Nakit ve Nakit Benzeri Kavramlar
2. Çeklerin Vadeleri
3. Şüpheli Alacaklar
4. Değeri Düşen Stoklar
5. Verilen Avanslar
6. Yıllara Yaygın İnşaat ve Onarım Maliyetleri – Hakedişleri

7. Peşin Ödenmiş Giderler
8. Finansal Araçların Gerçeğe Uygun Değerinin Hesaplanıp Hesaplanmadığı
9. Nakit Dönüm Süresi
10. Kısa Vadeli Karşılıkların Kaydedilip Edilmediği
11. Kazanılmamış Gelirlerin Kısa Vadeli Yükümlülüklerdeki Tutarı
12. Satış Amaçlı Duran Varlıkların Raporlanması

Nakit ve Nakit Benzeri Kavramlar

Cari oran, asit test oranı ve nakit oranda zorunlu olarak kullanılan unsurlar nakit ve nakit benzeri kalemlerdir. Böylelikle nakit ve nakit benzeri kaleminin içeriği analizci için önem arz etmektedir. TFRS'ye göre düzenlenmiş tablolarda "nakit ve nakit benzeri" kalemler genellikle bu isim altında bilançoda yer almaktadır. Türkiye'deki halka açık kurumların UFRS'ye paralel SPK tebliğlerine göre tutulmuş tablolarına bakıldığında nakit ve nakit benzeri kalemler kasadaki nakit, vadesiz çekler, B tipi likit fonlar, ters-repo işlemlerinden alacaklar, vadesi üç aydan kısa olan mevduat, finansal varlıklardan vadesine üç aydan az kalmış devlet tahvili ve hazine bonoları veya aktif bir piyasası olan likit diğer borçlanma araçları, para piyasasından alacaklardır (Özerhanve Yanık, 2010, 67)

Tek Düzen Hesap Planı'na göre hazırlanmış mali tablolarda "nakit ve nakit benzeri" kavramı bulunmamaktadır. Hesap Planındaki 10 Hazır Değerler söz konusu kavrama en yakın gruptur. Ancak Hazır Değerler grubunda (varsa) vadesi üç aydan uzun çekler ve mevduatların çıkarılması ve söz konusu gruba Menkul Kıymetler grubundaki vadesi üç aydan kısa devlet tahvili ve hazine bonolarının eklenmesi "nakit ve nakit benzeri" kavramına daha yakın sonuçlar verecektir.

Çeklerin Vadeleri

Çeklerin vadeleri var ise bu durum cari oran ve diğer iki oranın analizinde dikkate alınmalıdır. TFRS'ye göre alınan çeklerin vadesi örneğin 3 ayı geçiyor ise bunlar nakit ve nakit benzeri olarak değil alacaklar içinde gösterilmelidir (TFRS, TMS 7, prg 7). Bu durum cari oranda bir değişikliğe sebep olmamakta ancak 'nakit oranı' etkilemektedir.

Tek Düzen Hesap Planı'nda vadeli çekler 3 aydan kısa ya da uzun olsun hazır değerlerde değil alacak senetlerinde raporlanmaktadır. Bu durumda Tek Düzen Hesap Planı'na göre düzenlenmiş tablolarda 'nakit oran' hesap-

lanırken hazır değerlere, vadesi 3 aydan kısa olan çeklerin eklenmesi gerekir. Böylelikle ‘cari oranın’ gereğinden yüksek hesaplanması önlenmiş olur.

Şüpheli Alacaklar

Şüpheli alacaklar için önce karşılık ayrılır ve ilgili tutar dönem gideri olarak muhasebeleştirilir. Böylelikle cari oran hesaplamasında bu tür alacaklar formül dışında bırakılır ve oranın borç ödeyebilme gücü ile ilgili olarak daha gerçekçi bir sonuç elde edilmiş olur.

Tüm alacaklar için şüphelilik durumu söz konusu olabilir. Bu yüzden TFRS’ye göre tüm alacaklar için şüpheli alacak sınıflandırması yapılabilir. Ancak Tek Düzen Hesap Planı’nda sadece “şüpheli ticari alacak” kavramı bulunmaktadır ve sadece ticari alacaklar için şüpheli alacak karşılığı ayrılır.² Bu yüzden eğer incelenen mali tablolar mevcut uygulamaya göre hazırlanmışlarsa ticari olmayan şüpheli alacaklar için karşılık ayrılmamış olacaktır. Bu durumda ticari olmayan alacaklar içinde de şüphelilerin bulunduğu unutulmamalı ve bunlar hesaplamalarda dikkate alınmalıdır.

Dikkat edilmesi gereken diğer bir husus da Tek Düzen Hesap Planı’nda “şüpheli ticari alacak” tanımının içinde yer alan “ödeme süresi geçmiş” ve “vadesi bir kaç defa uzatılmış veya protesto edilmiş” ibareleridir. Böylelikle işletmeler şüpheli ticari alacak ayırmak için alacakların vadelilerinin dolmasını beklemektedirler. Oysa ki alacakların bir kısmının vade gelmeden şüpheli hale gelme ihtimalleri de bulunmaktadır. Bu açıdan ister yaşlandırma yöntemi isterse kredili satışlardan yüzde ayırma yöntemi ile vadeleri beklemeden hem ticari hem de diğer alacakların şüpheli olarak sınıflandırılması gerekmektedir.³ Eğer analiz edilecek finansal raporlarda bu uygulamalar yok ise cari oran ve asit-test oranı hesaplanırken alacakların vadesi dolmadan da şüpheli olma ihtimallerinin dikkate alınması gerekmektedir (Sumer, Prensteiner, 2009).

Özet olarak, eğer analiz edilecek tablolarda ticari alacak dışındaki alacaklar için ve vadesi gelmeyen şüpheli alacaklar için karşılık ayrılmamış ise bu iki durum tahmin edilmeli ve cari oran ile asit test oranındaki alacak tutarından çıkarılmalıdır.

Değeri Düşen Stoklar

Stoklar TFRS’ye göre, işin olağan akışı içinde satılmak için elde tutulan, bu tür satışa konu olmak üzere üretilmekte olan veya üretim sürecinde ya da

2 Tek Düzen Hesap Planı’nda ilgili hesabın tanımı “şüpheli ticari alacaklar ödeme süresi geçmiş, bu nedenle vadesi bir kaç defa uzatılmış veya protesto edilmiş, yazı ile birden fazla istenmiş ya da dava veya icra safhasına aktarılmış senetli ve senetsiz alacakları kapsar” şeklindedir.

3 TFRS’ye göre hazırlanan tablolarda bu yöntemler kullanılmaktadır.

hizmet sunumunda kullanılacak ilk madde ve malzemeler şeklinde bulunan varlıklardır (TFRS, TMS 2, prg 6).

Tek Düzen Hesap Planı'na göre stok, işletmenin satmak, üretimde kullanmak veya tüketmek amacıyla edindiği, ilk madde ve malzeme, yarı mamul, mamul, ticari mal, yan ürün, artık ve hurda gibi bir yıldan az bir sürede kullanılacak olan veya bir yıl içerisinde nakde çevrilebileceği düşünülen varlıklardan oluşur(1 No'lu Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği T.D.H.P.).

Cari oran hesaplanmasında stokların dönem sonundaki değerlemesi çok önem arz etmektedir. Stokların değerlerinde dönem sonu itibarıyla değer düşüklüğü olmuş olabilir. Bu durumun raporlarda gösterilmiş olması çok önemlidir. Tek Düzen Hesap Planı'na göre stoklar için değer düşüklüğü karşılığı hesabı bulunmaktadır. Hesap planına göre stokların, yangın, deprem, su basması gibi doğal afetler ve bozulmak, çürümek, kırılmak, çatlak, paslanmak, teknolojik gelişmeler ve modada değişiklikler nedenleriyle fiziki ve ekonomik değerlerinde önemli azalmalar ortaya çıkabilir ve bunların dışında diğer nedenlerle stokların piyasa fiyatlarında düşmeler meydana gelebilir. Bu durumlarda stoklar için değer düşüklüğü karşılığı ayrılması gerekir.

Şöyleki mevcut uygulamada genellikle, stok değer düşüklüğünün tanınması ile ilgili tamamlayıcı hüküm olarak VUK Madde 274 dikkate alınmaktadır. Genellikle küçük ve orta büyüklükteki işletmeler VUK'un ilgili maddesinin kriterleri sağlanmadığı durumlarda, stoklarında değer düşüklüğü olmasına rağmen söz konusu değer düşüklüğünü raporlamamaktadırlar. Bu yüzden şirketler mali tablolarını düzenlerken VUK hükümlerini esas aldıklarında stoklarda değer düşüklüğü söz konusu ise stok kaleminin gerçeği yansıtmama ihtimali oldukça artmaktadır. Bu tür tablolarda cari oran hesaplanmasında, söz konusu eksik raporlama ihtimalinin, dikkate alınması gerekmektedir.

Stokların değer düşüklüğü konusu TFRS hükümlerinde daha titiz ele alınmıştır. Standarda göre stokların maliyetlerinin kullanım veya satış sonucu elde edilecek tutarlarından yüksek olması durumunda, stok değer düşüklüğü karşılığının mutlaka ayrılması gerekmektedir. Standart, değer düşüklüğü konusunda her hangi bir oran ve tutar ile kısıtlama getirmemiştir. Burada dikkat edilmesi gereken husus TFRS'nin stoklarda değer düşüklüğü hakkında hassas olması ve eğer değer düşüklüğü varsa muhakkak kaydedilmesini gerektirmesidir. Böylelikle TFRS'ye göre hazırlanmış tablolarda cari oran hesaplanmasında kullanılan stok kalemlerinin gerçekçi tutarları verildiği düşünülebilir.

Verilen Avanslar

Verilen avanslar varlıklar için önceden yapılan ödemelerin takip edildiği hesaplardır. Bu konu ile ilgili olarak Tek Düzen Hesap Planı'nda iki hesap adı karşımıza çıkmaktadır. Bunlardan birincisi "Verilen Sipariş Avansları"dır. Bu hesap, yurt içinden ya da yurt dışından satın alınmak üzere siparişle bağlanan stoklarla ilgili olarak yapılan avans ödemelerinin izlendiği hesaptır. İkincisi ise "Taşeronlara Verilen Avanslar"dır. Bu hesap, yıllara yaygın inşaat ve onarım faaliyetinde bulunan işletmeler tarafından, taahhüt konusu inşaat ve onarım işinin bir kısmının ya da tamamının taşeronlara yaptırılması durumunda, taşeronlara verilen avansların proje bazında izlendiği hesaptır.

Bu tür hesaplar özü itibariyle borçları ödeme gücü açısından stoklar gibi düşünülmelidir. Verilen avanslarkalemi ileride nakit girişi sağlanacağına dair bilgi vermemekte daha ziyade ileride daha az nakdin çıkacağına dair bilgi vermektedir. Bu nedenle, verilen avanslar kaleminin incelenmesi gerekmektedir. Eğer söz konusu tutar ilgili işin iptali durumunda geri alınabiliyor ise cari oran hesaplamasında kullanılabilir. Ancak ilgili işin iptali durumunda söz konusu tutar geri alınamayacak ise bu tutarın cari oran hesaplanmasında dikkate alınmaması daha doğru olacaktır.

Yıllara Yaygın İnşaat ve Onarım Maliyetleri – Hakedişleri

Bilançonun dönen varlıklar kısmında bulunan 'Yıllara Yaygın İnşaat ve Onarım Maliyetleri' hesabı, işletmenin üstlendiği yıllara yaygın inşaat ve onarım işlerinin maliyetlerinin takip edildiği bir hesaptır. Bu hesabın amacı yapılan harcamaların dönem gideri yerine geçici varlık olarak mali tablolarında izlenmesidir. Bu hesap inşaat bittiğinde dönem gideri olarak kapatılır (Akdoğan ve Sevilengül, 2007, 153). Bu tür hesaplar firmanın borç ödeyebilme gücü hakkında bilgi vermemekte, daha ziyade yapılan projenin biriken maliyetinin takip edilmesini sağlamaktadır. Bu yüzden cari oran hesaplanmasında söz konusu tutarın hesaplamalardan çıkartılması daha sağlıklı sonuç verecektir.

Bilançonun kısa vadeli yabancı kaynaklar kısmında bulunan 'Yıllara Yaygın İnşaat ve Onarım Hakedişleri' hesabı, işletmenin üstlendiği yıllara yaygın inşaat ve onarım işlerindeki tamamlanan kısımlar için düzenlenen hak ediş bedellerinin izlendiği hesaptır (Akdoğan ve Sevilengül, 2007, 362). Bu hesap ileriye dönük nakit çıkışı olacağına dair bir bilgi vermemektedir. Bunun yerine hesapta tahsil veya tahakkuk edilmiş hakedişler takip edilmektedir. Böylelikle cari oran hesaplanırken bu durum göz önünde tutulmalı ve

formüldeki payda kısmından (kısa vadeli yabancı kaynak tutarından) söz konusu hesaptaki tutar çıkartılmalıdır.

Peşin Ödenmiş Giderler

Bu tür hesaplar ilerde oluşacak giderler için önceden yapılan ödemeleri içerirler. Bu açıdan bu tür hesaplar, diğer varlık hesaplarından farklı olarak ilerde sağlanacak nakit girişi ifade etmemektedir. Böylelikle bu hesaptaki tutarlar borç ödeme gücü ile ilgili değildir ve daha ziyade ilerde daha az nakdin çıkacağına dair bilgi vermektedirler. Cari oranın özü itibarıyla mevcut borç karşılama gücünü göstermesi gerektiğinden peşin ödenen giderlerin cari oran hesaplanmasında dikkate alınmaması daha doğru olacaktır.

Finansal Araçların Gerçeğe Uygun Değerinin Hesaplanıp Hesaplanmadığı

İşletmelerin esas faaliyetleri dışında borç senetlerine veya hisse senetlerine yatırım yapmış olmaları halinde, bu tür varlıkların özellikle piyasa fiyatlarının bulunması durumunda, cari oranın hesaplanması sırasında piyasa değerinin esas alınması daha uygun olacaktır. TFRS'ye göre bu tür varlıkların piyasa değerleri ile gösterilmesi gerekir ancak VUK'a göre bu tür varlıklar çoğunlukla maliyetleri ile değerlendirilmektedir. Böylelikle cari ve diğer iki oran hesaplanırken eğer mali tablolarda finansal araçlar defter değeri ile raporlanmışlarsa piyasa değerleri tahmin edilmeli ve bu değerler dikkate alınmalıdır. Örneğin VUK'a göre hisse senetleri alış fiyatı ile takip edilmektedir. Bundan dolayı cari oranın pay kısmında yer alan hisse senetlerinin, tahmini piyasa değerlerinin dikkate alınması gerekmektedir.

Nakit Dönüm Süresi

İşletmeler sonuç itibarıyla nakit elde ettikleri sürece değerlidirler ve faaliyetlerine devam edebilirler. İşletmeler ödemeyi ne kadar geç yaparlarsa, nakdi firmada o kadar uzun süre tutmuş olurlar. Bir işletme için nakit girişi de kazançlarından veya varlık satış ve getirilerinden doğan alacaklarını tahsil ettiği gün gerçekleşir. Böylelikle işletmeler öncelikle stoklarını ne kadar az süre depoda tutar ve alacaklarını ne kadar erken tahsil ederlerse nakdi o kadar erken işletmeye sokmuş olurlar. İşletmelerin esas faaliyetleri ile stok elde tutma süresi, alacak tahsil süresi ve borç ödeme süresi çok önem arz etmektedir. Bir işletmenin stok tutma ve alacak tutma süresinin toplamı nakdin girişi için toplam bekleme gününü ve borç ödeme süresi de nakdin çıkışının kaç gün ertelendiğini göstermektedir. Nakdin girişi için beklenen günden borcun erteleme günü çıkartılırsa şirketin faaliyetlerini devam ettirebilmesi için kaç günlük nakit finansmanına ihtiyacı olduğu tespit edilir. Eğer nakdin girişi için beklenen gün sayısı borcun ertelendiği gün sayısına

dan küçük ise bu durumda şirket faaliyetlerini nakit finansmanına ihtiyaç duymadan devam ettirmekte ve hatta elinde ayrıca değerlendirebileceği fon kalmaktadır. Bu önemli bir ayrımdır. Eğer bir işletmenin söz konusu nakit giriş süresi borçların ödenmesi için geçen süreden kısa ise cari oranın düşük olması çok daha önemsiz hale gelebilmektedir.

Cari oran değerlendirilirken alacakların ve borçların vadelerinin dikkate alınması gerekir. Senetsiz alacaklar, senetli alacaklar ve vadeli çekler, senetsiz borçlar, senetli borçlar ve verilen vadeli çekler karşılaştırılırken alacakların ve borçların yaşlandırılma hesapları yapılmalı ve vadeler dikkate alınmalıdır.

Örneğin alacakların tutarı 4.000 TL; borçların toplamı 2.000 TL ise cari oran 2 olarak olumlu değerlendirilecektir. Ancak alacakların ortalama vadesi 3 ay; borçların ortalama vadesi 2 ay ise; cari oranın 2 olması olumlu olmayacaktır.

Bu noktada, TFRS analizciler için önemli katkıda bulunmaktadır. Standartta nakit akım tablosu; işletme faaliyetlerinden nakit akımlar, yatırım faaliyetlerinden nakit akımlar ve finansman faaliyetlerinden nakit akımlar olmak üzere üç ana bölüme ayrılır. Nakit akım tablosunun birinci bölümünde, işletmelerin faaliyetleriyle dönem içerisinde nakit girişi sağlayıp sağlamadığı ve ne tutarda sağladığı detaylı bir şekilde raporlanmaktadır. Eğer bir işletmenin nakit akım tablosunun birinci bölümündeki tutar pozitif ise (işletme faaliyetleri ile ilgili nakit girişi nakit çıkışından yüksek ise) söz konusu işletme ana faaliyeti sonucunda nakit girişi sağlayabiliyor demektir. Ayrıca tutar geçmiş dönemlerde de istikrarlı bir şekilde belli bir miktarda pozitif sonuç vermiş ise bu durum işletmenin borç ödeyebilme gücü hakkında analizciye olumlu kanaat sağlayacaktır. Böylelikle işletmelerin borç ödeme gücü analiz edilirken cari oran ve diğer iki oranın yanı sıra yukarıda bahsettiğimiz unsurların da dikkate alınması söz konusu işletmelerin ilerideki potansiyel borç ödeme gücünün tespiti açısından çok önemlidir.

Kısa Vadeli Karşılıkların Kaydedilip Edilmediği

İşletmelerin gerçekçi ve ihtiyatlı bir finansal raporlama yapabilmeleri için ileride oluşma ihtimali olan giderler için karşılık ayırmaları gerekmektedir. TFRS bu konuda çok hassas davranmaktadır. Böylelikle TFRS'ye göre düzenlenmiş tablolarda bu tür karşılıklar detaylı bir şekilde verilmekte ve şirketin bir yıl içinde olma ihtimali yüksek nakit çıkışları yabancı kaynaklarda raporlanabilmektedir (örneğin dava karşılıkları, garanti karşılığı). Ancak VUK'a göre hazırlanan raporlarda bu tür ileride oluşma ihtimali yüksek

nakit çıkışları yabancı kaynaklarda gözükmemektedir. Bu yüzden VUK'a göre hazırlanmış mali tabloların cari oranları hesaplanırken yukarıda sözü edilen unsurlardan bir yıl içerisinde gerçekleşme ihtimali olanlar dikkate alınmalıdır.

Kazanılmamış Gelirlerin Kısa Vadeli Yükümlülüklerdeki Tutarı

Tek Düzen Hesap Planı'nda gelecek aylara ait gelirler hesabı bulunmaktadır ve tanımı "Gelecek bilanço dönemlerine ait peşin tahsil olunan gelirlerin bir yıldan kısa süreye ait kısımlarının izlendiği hesap" şeklindedir. Görüldüğü gibi bu hesap ileride nakit çıkışı gerektirecek bir hesap olmayıp ileride yapılacak olan gelir getirici faaliyetin parasal değeridir. Böylelikle cari oran hesaplanırken bu hesaptaki tutarın kısa vadeli yabancı kaynaklardan çıkarılması daha isabetli olacaktır.

Bununla beraber TFRS'de kazanılmamış gelirler hesabı yukarıda bahsetmiş olduğumuz gelecek aylara ait gelirler hesabından daha kapsamlıdır. Örneğin; Standarda göre, eğer vadeli satış finansman unsuru içeriyorsa vadede tahsil edilecek tutarın içerisinden finansman unsurunun ayrılması ve gerçekleştikçe finansman geliri olarak tanınması gerekmektedir. Böylelikle vadeli satışlarda satış günü yapılan kayıtlarda vade farkı, kazanılmamış finansman geliri olarak yabancı kaynaklarda muhasebeleştirilir ve söz konusu finansman geliri gerçekleştikçe yabancı kaynaktaki tutar azaltılarak finansman geliri olarak raporlanır. Bundan dolayı TFRS'ye göre hazırlanmış tablolardaki bu tür kalemler ileride nakit çıkışı gerektirmeyecek kalemlerdir. Cari ve diğer iki oran hesaplanırken bu tutarların formülün payda kısmından çıkarılması daha doğru sonuçlar alınmasını sağlayacaktır.

Satış Amaçlı Duran Varlıkların Raporlanması

TFRS'ye göre bir duran varlığın defter değerinin sürdürülmekte olan kullanımdan ziyade satış işlemi vasıtası ile geri kazanılacak olması durumunda işletme söz konusu duran varlığı satış amaçlı olarak sınıflandırır (TFRS, TFRS 5, Prg.6). TFRS söz konusu satış amaçlı varlıkları dönen varlıklar grubunda raporlamaktadır. Bu nedenle böyle bir hesabın bulunduğu işletmelerde cari oran önemli boyutlarda etkilenmektedir. Böyle bir durum söz konusu olduğunda cari orandaki bu değişimin geçici olduğu unutmamalıdır. Analizci böyle dönemlerde iki ayrı cari oran hesaplamalı ve her ikisini de dikkate almalıdır. Birincisi söz konusu varlık tutarının hesaplarda dikkate alındığı cari oran, ikincisi söz konusu varlık tutarının hesaplardan çıkartılmasıyla bulunan, geçmiş dönem oranlarıyla karşılaştırılması daha doğru olan cari oran.

Tek Düzen Hesap Planı'nda satış amaçlı elde tutulan varlıklarla diğer maddi duran varlıklar arasında raporlama açısından farklılık bulunmamaktadır ve bunlar duran varlıklar grubunda yer almaktadır. Bu durumda analizci, satış amaçlı duran varlığı olan ve mali tablolarını Tek Düzen Hesap Planı'na göre düzenleyen bir firmayı analiz ediyorsa, firmanın cari oranının yanı sıra, firmanın bir yıl içerisinde borçlarını karşılama gücünü artıracak bir varlık satışı işlemi gerçekleştireceğini de dikkate almalıdır.

3- SONUÇ

Cari oran bir firmanın borç ödeyebilme gücünü ve net işletme sermayesinin yeterli olup olmadığını gösteren önemli bir orandır. Yukarıda da belirtildiği gibi cari oran hesaplamasında ve analizinde birçok faktöre dikkat edilmesi gerekmektedir. Cari oranın yüksek olması işletmelere borç verenler için olumlu bir göstergedir ancak cari oranı gereğinden yüksek olan işletmelerin çalışma sermayesi gerekliliği yüksek demektir ki bu da şirket değerini düşüren bir durumdur.

Cari oran analiz edilirken, diğer tüm finansal oranlarda olduğu gibi, işletmenin ve bulunduğu sektörün özellikleri muhakkak dikkate alınmalıdır. Her ne kadar uluslararası piyasalarda cari oranın iki olması ideal bir durum olsa da bu oranın ülkeden ülkeye ve sektörden sektöre değişeceği unutulmamalıdır. Yukarıdaki tablolarda da görüldüğü gibi cari oranlar hem sektörler açısından hem de yıllar itibarıyla oldukça değişiklikler göstermektedir.

Sonuç olarak herhangi bir işletmenin cari oranı analiz edilirken yukarıda belirtilen hususlar doğrultusunda hareket edilir ve ilgili işletmenin bulunduğu sektör ve ülke dikkate alınır. Cari oran gerek işletmenin borç ödeme gücü hakkında gerekse çalışma sermayesi ihtiyacı hakkında faydalı bilgiler verecektir.

Cari oranın işletme yöneticisine veya ilgili kişiye doğru bilgi verebilmesi için bilançoların cari oran hesabına uygun hale getirilmiş olması gerekir.

Cari oran aynı zamanda işletmenin finansman durumunda düzelme olup olmadığını da gösterir. Bu nedenle cari oranın dönemler arasındaki seyri, belirli bir döneme ait orandan daha önemlidir.

4- KAYNAKÇA

1 No'lu Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği Tek Düzen Hesap Çerçevesi, Hesap Planı ve Hesap Planı Açıklamaları

Akdoğan, N. ve Sevilengül, O. 2007. Tekdüzen Muhasebe Sistemi. 12. Baskı İstanbul: İSMMMO Yayınları

Akgüç, Ö. 2010. Finansal Yönetim.8. Baskı 2010 İstanbul: Avcıol Basım Yayımları.

Anthony, R. N.ve Hawkins, D. F. 2007. Accounting TextandCases. 12 Ed. ABD:McGrawHill

Özerhan, Y. Ve Yanık, S.2010. Açıklamalı ve Örnek Uygulamalı TMS TFRS. 2. BaskıAnkara: Türmob Yayınları 337

Sumer, H.2009. Borca Batıklık Bilançosu ve İyileştirme Projesinin Teknik Yapısı, Kriz Yönetimi (Derl. Haluk Sumer – HelmutPernsteiner), İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayını

IASB, Uluslararası Finansal Raporlama Standartları

Wash, C. 2003. Key Management Ratios.3. Ed.London:PrenticeHall

